

Asiantuntijalausunto

Helsingin hovioikeudelle riita-asiassa R. K. (kantaja) vastaan SOT oy
Suomen Ohjelmistotyö Ab (vastaaja)

VT Erkki Kannisto on pyytänyt allekirjoittaneelta lausuntoa koskien teoksen kääntäjän (R.K.) ja kustantajan (SOT oy) välistä tekijänoikeusriitaa. Kannisto on toimittanut minulle Espoon käräjäoikeuden tuomion 06/5029 (annettu 12.7.2006), käräjäoikeudessa annetut oikeudenkäyntikirjelmät liitteineen sekä seuraavat käsikirjat: Best Linux käyttöopas 2000, SOT Linux käyttöopas 5.2 ja Best Linux käyttöjärjestelmä 5.3.

Kunnioittavasti lausun käsityksenäni riidan tekijänoikeudellisesta arvioinnista seuraavaa:

1. Lähtökohta: alkuperäiset englanninkieliset teokset

Riidan kohteena oleva suomenkielinen käsikirja ("Best Linux käyttöjärjestelmä 5.3") on käännetty ja koostettu useista alkuperäisistä englanninkielisistä käsikirjoista. Pääasiallisena alkuperäisteoksena tilanteessa on ollut yhdysvaltalaisen yrityksen (Red Hat) käsikirja, joka on saatettu yleisön saataville käsikirjan sisäkannessa lausutuun ehdoin:¹

"The Official Red Hat Linux 5.2 Installation Guide may be reproduced and distributed in whole or in part, in any medium, physical or electronic, so long as this copyright notice remains intact and unchanged on all copies. Commercial redistribution is permitted and encouraged, but you may not redistribute it, in whole or in part, under terms more restrictive than those under which you received it."

Lisäksi kirjaan on käännetty merkittäviä osia KDE-projektissa kirjoitettuja käsikirjoja, joiden alkuperäislaitosten tekijänoikeudet omistavat yksittäiset kirjoittajat. Näistä keskeisin on Kppp:n käsikirja, joka on saatettu yleisön saataville GNU GPL -lisenssiehdoin.²

¹ Alkuperäinen Red Hat Linux 5.2 käsikirja on saatavilla esimerkiksi tästä osoitteesta: <http://jamesthornton.com/redhat/linux/5.2/Installation-Guide-x86/>

² Kppp:n käsikirjan syyskuulle 1999 päivätty alkuperäinen laitos on saatavissa tästä osoitteesta: <http://gershwin.ens.fr/vdaniel/Doc-Locale//Outils-Gnu-Linux/Kde/kppp/>. Siinä sanotaan tekijänoikeudesta: "kppp is published under the

Asiassa lienee riidatonta, että käännosten kohteena olevat alkuperäiset teokset (tietokoneohjelmiston käyttöohjeet / käsikirjat) ylittävät teoskynnyksen. Samoin lienee riidatonta, että alkuperäisten teosten tekijänoikeuden haltijat ovat saattaneet alkuperäisteokset yleisön saataville ns. avoimen lähdekoodin lisenssiehdoilla ja muilla vapailla lisenssiehdoilla. Olen tutkinut tämän tyyppisten lisenssien sisältöä ja tulkintaa useissa oikeustieteellisissä julkaisuissa.³

2. Riidan kohde: käsikirjaan Best Linux 5.3 tehdyt muutokset

Asiassa lienee käräjäoikeuden päätöksen mukaisesti riidatonta, että tekijänoikeudet käsikirjaan "SOT Linux käyttöopas 5.2" on siirretty kustantajalle 8.4.1999 päivätyllä kauppakirjalla. Tutustuttuani käsikirjaan "Best Linux käyttöjärjestelmä 5.3" pidän selvänä, että kyseessä on käsikirjan "SOT Linux käyttöopas 5.2" ajanmukaistettu ja täydennetty laitos. Karkeasti arvioiden kirjassa on noin 10% uusia sivuja. Tämän lisäksi kirjassa on pieniä tekniseen käyttöoppaan ajanmukaistettuun laitokseen kuuluvia muutoksia siellä täällä.⁴ Suurin osa tekstistä on kuitenkin täysin identtistä edellisen laitoksen kanssa. Tämä on hyvin ymmärrettävää kun kyseessä on tietokoneohjelmiston käsikirjan ns. versiopäivitys (5.2 -> 5.3). Käsikirjan muutokset vastaavat pitkälti tietokoneohjelmiston uusia ominaisuuksia.⁵

Kääntäjällä on tekijänoikeuslain 4§:n mukaisesti oikeus käännökseen käännettyssä muodossa: "Sillä, joka on kääntänyt teoksen tai muunnellut sitä tahi saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tässä muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen."

terms of the GNU General Public License (GPL)" Lisenssi on saatavilla esimerkiksi tästä osoitteesta: <http://www.gnu.org/copyleft/gpl.html>

³ Lyhyesti artikkeleissa Välimäki, Mikko (2002): "Avoimen lähdekoodin lisensseistä", Defensor Legis, s. 851-861 sekä Välimäki, Mikko (2003): "Vapaammista kirjallisten ja taiteellisten teosten lisenssiehdoista", Defensor Legis, s. 1064-1073, ja laajemmin kirjassa Välimäki, Mikko (2006): Oikeuden tietokoneohjelmistoihin ja niiden lisensointi. Helsinki. s. 196-203. Ks. myös väitöskirjani Välimäki, Mikko (2005): The Rise of Open Source Licensing. Helsinki. s. 124-146.

⁴ Kantaja on esittänyt käräjäoikeudessa, että yhteensä 39% sivuista eroaisi käsikirjan edellisestä laitoksesta. Tämän perusteella noin 30% sivuista on siten sellaisia, joihin on tehty tekniseen käsikirjaan kuuluvia pieniä muutoksia, ja loput sivuista on täysin uusia.

⁵ Tapauksessahan ei ole mitään osin kyse tietokoneohjelman tekijänoikeudesta. Käsikirjat opastavat Linux-järjestelmään, jolla on tuhansia tekijöitä, jotka eivät ole osallisena tässä käsikirjojen suomenkielisiä käännoksiä koskevassa riidassa.

Vakiintuneesti on katsottu, että teoskynnys on käänöksissä korkeammalla kuin muun tyyppisissä teoksissa. Esimerkiksi Haarmannin mukaan ”sana sanalta, mekaanisesti tehty käänös” ei voi saada lainkaan tekijänoikeussuojaa.⁶

Ottaen huomioon uuden käänöstekstin vähäinen määrä ja asiallinen merkitys käsikirjalle kokonaisuutena pidän selvänä, että käsikirja ”Best Linux käyttöjärjestelmä 5.3” on edellisen laitoksen muunnelmä. Se ei ole missään nimessä uusi tai itsenäinen teos. Kääntäjällä voi nyt olla oikeus uusien (tai muunneltujen) osien käänökseen vain siltä osin kuin hänen käänöksensä ylittää teoskynnyksen. Selvintä tämä on käsikirjan jaksossa 13. ”Kpp:n käsikirja” (yhteensä 31 sivua uutta käänettyä tekstiä). Muilta osin muutokset ovat niin vähäisiä ja mekaanisesti toteutettuja ajanmukaistuksia, etten pidä niitä tekijänoikeudellisesti merkityksellisinä.⁷ Lähimmäksi tekijänoikeussuojaa voisivat tulla ensimmäinen luku (yhteensä 3 sivua uutta käänöstekstiä) sekä jaksot 6.6 ja 6.7 (yhteensä 5 sivua uutta käänöstekstiä). Koska luku 1 on vain luetteloiva kuvaus uuden version (5.3) uusista ominaisuuksista pidän käänöksen luovuutta ja omaperäisyyttä vähäisinä sekä koko luvun merkitystä kokonaisuuden kannalta mitättömänä. Myös jaksojen 6.6 ja 6.7 merkitys kokonaisuuden kannalta on vähäinen.

Muiden kuin muunneltujen osien suomenkielisten käänösten tekijänoikeudet on siirretty kustantajalle 8.4.1999 päivätyllä kauppakirjalla. Toisin sanoen riidan kohteena on käsitykseni mukaan noin 10% käsikirjan ”Best Linux käyttöjärjestelmä 5.3” sisällöstä.⁸ Myös mahdolliset seuraamukset (hyvitysvaatus) on suhteutettava tämän mukaisesti.

⁶ Haarmann, Pikko-Liisa (2005): Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki. s. 88. Haarmann myös huomauttaa (s. 88-89), että lyhennelmä ei yleensä ylitä teoskynnystä. Sikäli kuin nyt puheena olevassa riita-asiassa oli vedottu ns. Compact-version mukana toimitettuun käsikirjan lyhennelmään, tätä kysymystä ei tarvitse tarkastella erikseen (koska Compact versio ei ylittäne teoskynnystä), vaan riittää, että ratkaistaan kysymys täysimittaisen käsikirjan tekijänoikeudesta.

⁷ Tässä voidaan myös mainita Helsingin hovioikeuden 28.12.1999 antama päätös R 99/661 (Sonera Systems Oy v. VF Partner Oy), jossa 10-15% samankaltaisuus tietokoneohjelmien lähdekoodissa ei ollut tekijänoikeudellisesti merkityksellistä. Nähdäkseni tietokoneohjelmiston teknisen opaskirjan sanatarkka käänös kielestä toiseen on pitkälti verrattavissa tietokoneohjelman ns. rutiinikoodiin, joka ei ylitä teoskynnystä

⁸ Vaikka jaksojen 6.6 ja 6.7 sivumäärä luettaisiin jakson 13 lisäksi mukaan riidan kohteeseen, tällöinkään yhteenlaskettu sivumäärä ei vielä ylittäisi 10%:a koko käsikirjan sivumäärästä.

3. Alkuperäisteoksen käyttöluvan eli GNU GPL –lisenssin merkitys

Käyttöluva teokseen määritellään usein sopimus- tai lisenssiehdoissa. Tässä tapauksessa merkityksellisin on Kppp:n käsikirjan alkuperäisen englanninkielisen laitoksen GNU GPL –lisenssi, jolla alkuperäisen teoksen tekijä on käännöksen kohteen lisensoinut.⁹ Millään muilla ehdoilla Kppp:n käsikirjaa ei saa kääntää sopimatta siitä erikseen tekijänoikeuden omistajan kanssa.

GNU GPL on kaikkein suosituin ns. avoimen lähdekoodin lisenssi, joka on liitetty yli 100 000 Internetissä jaossa olevaan tietokoneohjelmistoon. Lisenssiä voidaan käyttää myös muiden kirjallisten ja taiteellisten teosten kuin tietokoneohjelmien lisensointiin ja se on ollut yleinen etenkin tietokoneohjelmien käsikirjojen lisenssinä. Lisenssiä käytetään yleisesti myös Suomessa ja se on käsittäkseni tätä nykyä jokseenkin jokaiselle ohjelmistotuotannon ammattilaiselle tuttu. Käräjäoikeudessa esitetyn mukaan myös kääntäjä oli tietoinen GNU GPL –lisenssin sisällöstä ja merkityksestä.

Käännöksen kannalta keskeistä on tarkastella lisenssiin kohtaa 2:

“You may modify your copy or copies of the Program or any portion of it, thus forming a work based on the Program, and copy and distribute such modifications or work ... provided that you also meet all of these conditions:

...

b) You must cause any work that you distribute or publish, that in whole or in part contains or is derived from the Program or any part thereof, to be licensed as a whole at no charge to all third parties under the terms of this License.”

Kohdassa 2 viitataan sanalla ”modification” nimenomaan teoksen käännökseen. Tämä on määritelty lisenssin kohdassa 0:

“...a "work based on the Program" means either the Program or any derivative work under copyright law: that is to say, a work containing the Program or a portion of it, either verbatim or with modifications and/or translated into another language. (Hereinafter, translation is included without limitation in the term "modification".)”

⁹ Myös jaksot 6.6. ja 6.7 on tuotettu KDE-projektissa, ja niihin soveltuu GNU GPL.

Toisin sanoen näiden kohtien perusteella alkuperäisteoksen tekijänoikeuden omistaja antaa teoskappaleen laillisille haltijoille oikeuden kääntää teoksen toiselle kielelle *vain sillä ehdolla, että teoksen lisenssiehdot (käyttöoikeudet) pysyvät muuttumattomina*. Käännökseenkin sovelletaan siten samoja GNU GPL –lisenssiehtoja kuin alkuperäiseen teokseen. Tämä tarkoittaa mm. sitä (kohta 2 b yllä), että käännetyn teoksen kappaleiden valmistamista tai yleisön saataville saattamista ei voi estää millään tavoin, kun ne on ensi kerran saatettu liikkeelle (*“distribute or publish”*) eikä tästä voi vaatia omaan kontribuutioon kuten käännökseen tekijänoikeuskorvauksia (*“at no charge”*).¹⁰

4. Alkuperäisteoksen lisenssin sitovuus kääntäjää kohtaan

GNU GPL –lisenssin kohdassa 5 on ilmaistu sen sitovuuskonstruktio seuraavasti:

“5. You are not required to accept this License, since you have not signed it. However, nothing else grants you permission to modify or distribute the Program or its derivative works. These actions are prohibited by law if you do not accept this License. Therefore, by modifying or distributing the Program (or any work based on the Program), you indicate your acceptance of this License to do so, and all its terms and conditions for copying, distributing or modifying the Program or works based on it.”

Kohdan mukaan kääntäjä ei voi levittää käännettyä teoskappaletta (*“distribute”*) edelleen ellei hän hyväksy GNU GPL –lisenssin ehtoja. Itse asiassa kohdassa myös tarkennetaan, että käännöksen tekoon ei saisi edes ryhtyä ennen kuin lisenssiehdot on hyväksytty.¹¹

Teoskappale on levitetty, kun tekijä saattaa sen oman perhe- tai lähipiirinsä ulkopuolelle (*“yleisölle”*) esimerkiksi luovuttamalla teoskappaleen ulkopuoliselle taholle edelleen levittämistä varten.¹² GNU GPL –lisenssissä lähtökohtana on, että jokaisella teoskappaleen vastaanottajalla on oikeus

¹⁰ Kun kääntäjälle oli tapauksessa maksettu aiemmin rojalteja, tilanteeseen sovellettiin käsikirjan sisäisivulle painettua lisenssiehtoa, joka ei kiellä rojaltien maksua. GNU GPL –lisenssiehto soveltuu vain valikoituihin osiin käsikirjasta (tämän riidan kohteena ovat KDE-projektin tuottamat osat).

¹¹ Tältä osin lisenssissä viitataan yhdysvaltalaiseen *derivative works* –doktriiniin, joka on Suomen tekijänoikeuslain käännösoikeutta kattavampi käsite. Suomessa kääntäjä voinee tehdä käännöksiä myös *“pöytälaatikkoon”* kysymättä lupaa alkuperäisen teoksen tekijältä.

¹² Ks. esim. Haarmann (2005), s. 134.

valmistaa saamastaan teoskappaleesta uusia kopioita ja saattaa näitä vapaasti yleisön saataville.¹³

Näillä perustein pidän selvänä, että GNU GPL –lisenssi sitoo kääntäjää ja soveltuu riidan kohteena olevaan teoksen osaan sikäli kuin sen katsotaan ylittäneen teoskynnyksen. Kuten todettua, lisenssi estää kääntäjää vaatimasta tekijänoikeusrojalteja käännöksen levittämisestä.¹⁴

Jokseenkin ainut kuviteltavissa oleva tilanne, jossa kääntäjän tekijänoikeudella olisi tapauksessa merkitystä on se, että teoskappaleen levittäjä olisi varastanut julkaisemattoman ”pöytälaatikkokäännöksen” kääntäjän hallusta ja julkaissut sen ilman tämän lupaa. Tätä ei ole edes väitetty tapahtuneen.

5. Yhteenveto

Yhteenvetona totean tapauksen tekijänoikeudellisesta arvioinnista seuraavaa:

- a. Riidan kohteena on noin 10% käyttöoppaan täydennettyyn ja ajanmukaistettuun laitokseen tehdystä käännöksestä. Tuomioistuimen harkinnan varaan jää, ylittääkö teknisen ohjekirjatekstin pääosin sanatarkka käännös englannista suomeen tältä osin teoskynnyksen.
- b. Vaikka katsottaisiin, että käännös ylittää teoskynnyksen, riidanalaiseen käännöstekstiin sovelletaan GNU GPL –lisenssiä. Tämä merkitsee sitä, että kääntäjällä ei ole oikeutta vaatia tekijänoikeuskorvauksia teoskappaleiden valmistamisesta tai levittämisestä.

Helsingissä 10.8.2006

Mikko Välimäki

Fil. toht., oik. kand., Svenska Handelshögskolan
Teknologia- ja immateriaalioikeuden dosentti, TKK

¹³ Lisäksi lisenssin kohdassa 6 tähdennetään, että kääntäjä ei voi asettaa lisenssiin uusia lisäehtoja.

¹⁴ Yleensä GNU GPL –lisenssiä käytettäessä sovitaan kerran luovutetaan esimerkiksi kustantajalle.